

«Сейфуллин оқулары-14: Жастар, ғылым, инновациялар: цифрландыру – жаңа даму кезеңі» атты Республикалық ғылыми-теориялық = **Материалы** Республиканской научно-теоретической конференции **«Сейфуллинские чтения-14: Молодежь, наука, инновации: цифровизация – новый этап развития».** - 2018. - Т.1,Ч.4. - С.152-156

ОҚУ ҮДЕРІСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДАСТУДЕНТТЕРДЕ ҚҰЗІРЕТТІЛІКТІ ЖЕТІЛДІРУДІҢ МАҢЫЗЫ

ӘлімқұловаЭ.Ж., Әшірбекова А.Қ.

Технология – жеке тұлғаны дамытуға негізделген мақсатты педагогикалық жүйе. Технология оқытудың, білім берудің, жеке тұлғаны жан-жақты дамытудың жаңа ізденістерін, нәтижелі ізденістерін талап етеді. Бірақ, технология оқытудың тың әдістемесі немесе бұрын болмаған мүлде жаңаша жолдарын қарастырады деп түсінудің өзі артық. Оқыту мен тәрбие беру үрдістері «науқандық», «өтпелілікті» қаламайтыны белгілі. Қай кезеңде болмасын адамзат өз ұрпағын оқытып, тәрбиелеудегі заманның ең озық, тиімді ізденістерін тәжірибеге кіріктіріп, классикалық педагогиканың озық үлгілерін жаңа заман талабына сай жетілдіре отырып сабақтастыра жалғастырып келеді [1,2].

Біз педагогикалық іс-тәжірибемізде педагогикалық мәселелердің шешімін табу үшін химияны инновациялық технологияларды қолданып білім берудің мәнін, мақсатын, міндеттерін, бағытын бүгінде педагогика саласында кеңінен қолданылып жүрген оқытудың: бақылау, жорамал жасау, педагогикалық эксперимент, оқу-тәрбие құжаттары, ұстанымдары, білім алушылардың жазба, графикалық, техникалық, зерттеу жұмыстары мен оларға талдау жасау, пікір алмасу, сауалнамалар дайындау, оны талдау, т.б. әдістерін қолдананып жүзеге асырмақпыз. Оқу үрдісінде витагендік тапсырмалар білім алушының танымын кеңейтіп, ой-өрісін нығайтуды, өз сөзін дәлелді жеткізуге дағдыландыруды көздейді. Мұның өзі витагендік амал-тәсілдер мен тапсырмалардың білім алушылардың еркін тілдік қатынасқа түсу, танымдық, жан-жақтылық, сондай-ақ топпен тіл табыса отырып әрекет ету қабілеттерінің жетілуінде маңызды рөл атқаратынын көрсетеді. Сондықтан, білім алушылардың құзіреттіліктерін қалыптастыру мақсатында витагендік оқыту технологиясын қолдану болашақ маманның заманауи сұраныс үдесін қанағаттандыратын саналы әрі сапалы білім мен білікті меңгеруін қамтамасыз етеді. Оқытушы мен білім алушылар арасындағы тиімді өзара педагогикалық ойластырылған іс-қимыл білім алуға ынталандырудағы ең өзекті мәселе.

Егер жоғары оқу орнына түскен студенттердің университет қабырғасындағы оқу-тәрбие жолдарының даму кезеңдеріне назар салсақ, мектептен келген бетте аграрлық техникалық бағыттағы мамандықтарды таңдап келген біраз жастарға химия пәнінің өз мамандығымен байланысын айқындап,

жалғастырып кету қиынға соғып жатады. Біраз студенттермен пікірлесуде біз мектепте химия пәнінің мұғалімі болмады, ҰБТ пәндеріне дайындық бірінші орынға қойылып, басқа пәндердің кейінге шегеріліп қалды, гуманитарлық бағытта білім алуына байланысты химия, физика сияқты пәндерге сағат аз т.б. уәждемелері естиміз. Жаратылыстану пәндері жалпы білім беру пәндеріне жататындықтан, біз студентке бірінші курстың алғашқы күндерін химия пәнінен мектептен алған білім деңгейін бақылау мақсатында жеңілдетіліп құрылған тапсырмаларды беруден бастаймыз. Осы тапсырмаларды орындау көрсеткіші кейінгі студенттермен жасалатын жұмыстың жоспарын құруға, яғни өздік, зертханалық, дәрістік сабақтардың мазмұнына, құрылымына көңіл бөлуге мүмкіндік береді. Біз бұл тапсырмалады әртүрлі, яғни жазба бақылау, есептер шығару, шағын оқу конференциясын, танымдық ойындар, блиц-сұрақтар т.б. түрінде өткіземіз. Мұндай жұмыстарды жүргізу әсіресе химия, физика пәнінен қиналып жүрген студенттің шығармашылық ізденісте жұмыс жасауына, пәнге деген көзқарасының оң бағытта өзгеруіне, қызығушылығының артуына көп ықпалын тигізеді. Бұл жағдайда әрине студент еріктілікпен қатар, жеке-дара жұмыс жасау, ұжым алдындағы жауапкершілікті жақсы сезінуі керек. Осы арада біз классик-педагог Д.Ушинскийдің: «өзі қызығушылық көрсетпеген оқушыны күшпен итермелеп оқыту оның оқуға деген ынтасын жояды», деген сөзін еске ұстаймыз.

Қазіргі кездегі білім беру сапасы білім алушының өздігінен шешім қабылдауға мүмкіндікті қамтамасыз ететін қалыптасқан негізгі құзіреттілік түріндегі білім нәтижелерімен түсіндіріледі. Олай болса, бүгінгі таңда педагогтардың алдында тұрған міндет те табысты және тиімді әрекетке дайын, өзінің пікірін білдіруге және өзінің іс-әрекеті мен өмір сүріп отырған қоғам үшін жауапкершілігін түсінуге қабілетті, отбасындағы, қоғамдағы, еңбек ұжымындағы әлеуметтік рөлін сезінетін құзырлы тұлғаны қалыптастыру.

Оқыту үдерісінде оқытушының шеберлігі білім алушының рефлексиясын, яғни өзінің санасын танып, талдау жасай білуге (ойына, көзқарасына “басқа көзбен” қарау), өзін өмір сүру әрекетінің субъектісі ретінде сезінуге қатысты қадамдарына дұрыс бағыт беру. Білім алушының жаңа идея мен жаңа білімді игеріп үйренуге және оны өзіндегі білім негізімен ұштастыруда іштей немесе сырттай белсенді болатын – болмайтындықтарын шешуі де алғашқы таным кезеңінде іске асады. Таным кезеңі дәрісті ой елегінен өткізіп талқылау, материалдарды ғылыми басылымдар мен арнайы кітаптарды оқу, бейнетаспа, өнер қойылымдары немесе басқа да нұсқаулықтармен, деректі ақпараттармен, жаңа идеямен сабақтастырып жұмыс жасағанда іске асады. Білім алушы жаңа білім мазмұнының

қолданбалылығы мен қолайлылығын қарастыра отырып, белгісізден белгіліге қарай жүретін ақпарат пен идеяның маңыздылығы жөнінде шешім қабылдаулары қажет.

Білім алушылар арасында оқу үдерісін ұйымдастыруды бағалау парағында «Оқу үдерісінде қолданылып жүрген оқыту технологияларына көзқарасың» деген сауалнамаға: “Егер мен білім беру саласында қызмет жасаған болсам, онда мен мектепте қазірде қолға алынып отырған ең алдымен технология пәндерін, сонымен қатар нақты пәндерді заманауи бағытта ұйымдастыруға, оқытудың жаңа әдіс тәсілдерін сабаққа кіріктіруге тырысар едім. Білемін, ол үшін педагогтарға жан-жақты ізденіс қажет. Осы жолда менің арманым өзімің таңдаған мамандық саласы бойынша мамандар дайындайтын алыс және жақын шет елдердің алдыңғы қатарлы білім беру мекемелерінің оңды тәжірибесін игеру. Менің негізгі мақсатым заман талабын қанағаттандыратын білікті маман болу”, деп жазады. Мұнда студенттің ойынан құндылықты-бағдарлы құзіреттілікті аңғаруға болады. Сонымен қатар ол өзінің Отан алдындағы азаматтық борышын, отанды сүю, құрмет тұту тәрбиесін ісі арқылы дәлелдегісі келетіндігін көрсетті. Ал келесі студент: “Қазіргі заманғы оқыту технологиялары көңілге қонымды, ұнайды. Мен – педагог болсам, оқушының оқытушы қойған талаптарды қанағаттандыруын өте қатаң бақылар едім. Өзімді қоғамдағы жағдайға тез бейімдеуге тырысып, оқушының білім алуға деген ынта-жігерін арттыратындай пәннің ерекшеліктерін және оның маңызын ашып көрсетіп, білім алуға қызықтырып, рухтандыра едім. Оқушымен өзімді тең дәрежеде ұстап, қажет кезінде тірек, бағыт беруші, кеңесші болуға тырысып, педагогикалық міндетімді шынайы жауапкершілікпен атқарар едім”, деп жазады. Бұл жерде студенттің өзінің азаматтық борышын, міндетін нақты сезінгендігін аңғару қиын емес және студент қатаң талап пен тәртіпті, түсінушілікті қалап отыр. Мұнда білім алушының коммуникативтік құзіреттілік нышандарын байқауға болады. Тағы бір студент: “... ауылдық жерлерге білікті педагогтар жетіспейді, сондықтан ауылды жерлердегі жұмыс жасап жатқан білікті мұғалімдерге және жолдамамен жіберілген жаңашыл, кәсіби білігі жоғары педагогтарға қолдау жасау керек”, дейді. Бұл жерде әлеуметтік-еңбек, тұлғалық өзін-өзі дамыту құзіреттіліктерінің қалыптасқандығын байқауға болады.

Дәріс және зертханалық, практикалық сабақтарда білім алушылардың білім сапасының жоғары деңгейде көрінуі оқытудың дәстүрлі әдістерінің компьютерлік технологиялармен, жалпы оқытудың инновациялық технологияларымен сабақтастырыла, кіріктіріле жүргізілу шеберлігі мен қолданыс аясына байланысты [3-6].

Оқытудың инновациялық технологияларының элементтерін өзіндік жұмыстарды ұйымдастырып өткізудегі маңызы зор. Бұл жерде дәрісханалық сабақтардың алатын орны ерекше. Өйткені өзіндік жұмыс барысында студенттерді дәрісте берілген материалды түрлі ғылыми басылымдардан, ғылыми оқу және оқу әдістемелік құралдардан, ақпарат көздерінен алынған материалдармен толықтырып, салыстыру қызықтыратындығы байқалады. Бұл сапалы және деректі материалдардан құрылған рефераттар мен оны баяндау барысында кейбір қазақша ұғымдары мен терминологияға ерекше назар аударып, өз пікірлері мен ойларын талқыға салып еркін көзқарастарын білдірулерінен байқауға болады.

Өзіндік жұмысты орындаудың тәрбиелік мәні ерекше екендігіне аса назар аударғанымыз жөн. Себебі, студентте өзіндік жұмысқа дайындалу кезеңдерінде жоспарлаған жұмысқа ынтасы мен жауапкершілікті сезіну, алдына қойған мәселені табандылықпен орындау, топ ішінде өзін еркін ұстау, сөйлеу және қарым-қатынас мәдениеті, яғни жан-жақтылық қабілеттерін дамыту дағдысы қалыптасады. Өкінішке орай, барлық студенттер қауымында осындай деп айта алмайсың. Өйткені студенттердің 30-40% ғана тапсырманы дер кезінде орындауға тырысады, ал қалған бөлігі оны көбіне ертеңгі күннің үлесіне қалдыруды әдетке айналдырып алғандығын байқамай қалады. Дегенмен, сабақ барысында құрылған әр топша мүшесі өзара бірлесіп жинақталған ақпарат ағымынан ең маңыздысын бөліп алып, оны өзара талқыға салуға атсалысады, кейіннен дайын материалды аудиториямен бөлісуге мүмкіндік алады, мұнда ақпараттық және коммуникативтік күзиреттілік жүзеге орнығады.

Күзиреттілік білім мен біліктіліктен қалыптасатындықтан, ол үздіксіз жүретін үдеріс. Мысалы, бүгін еліміздің білім беру жүйесінде болып жатқан реформалар мен саясаттар, өзгерістер мен жаңалықтар әрбір педагог қауымының ойлауына, яғни өткені мен бүгіні, келешегі мен болашағына жіті назар аударуына, жаңа идеялар мен жаңа жүйелермен жұмыс жасауына негіз болып отыр. Жоғары оқу орнын бітіруші жас маман еліміздегі өзгерістер мен жаңалықтардан толық хабардар, өмірдің кез-келген тығырығынан оңтайлы жол тауып шыға білетін алғыр да білікті жас маман болып тәрбиеленуі тиіс. Олай болса сапалы білімнің берілуі, білікті мамандардың тәрбиеленуі білім беру жүйесіндегі зиялы қауымның қоғамдағы орнына да байланысты [5,6].

Әрбір педагог мен:

-алдыма келген білім алушының білімге деген сұранысын қанағаттандыра алдым ба?;

-білім беруде қандай бағдарламаны, қандай бағытты, қандай оқыту технологиясын

қолданып ұстанғаным жөн?;

- қолданған оқыту әдісі студенттің шығармашылық қабілеттерін ашуға, білім алуға деген құлшынысын тудыруға себеп бола алды ма? т.с.с. педагогикалық мәселелердің төңірегінде ойлана отырып, жұмысын белгілі бір жүйеге келтіріп жүргізгенде ғана заман ағымы талап етіп отырған білікті мамандарды даярлауға мүмкіндік туады. Өткен жылдары елімізде студентті жаппай біліммен қаруландыру мақсат болып келді, ал бүгінде білімді жеке тұлғаға бағыттап отырып, таным қызметін жетілдіру- басты мақсат болып отыр. Бұл жүйеден құзіреттілік- қазіргі заман талабына сай педагог қауымының өз-өзінің біліктілігін арттыру, өз ісін басқару қабілеттілігі деп түсінуге болады. Ендеше әр педагогтың кәсіби құзіреттілігі нақты жағдайда ғана тұлғаның құзырлылық қабілетін ашатын тапсырмалар жүйесін ұсына алатынымен анықталады. Олай болса білім саласындағы түбегейлі өзгерістерді күнделікті оқу үдерісінде кез-келген пәннен берілетін тапсырмалардың мазмұнымен сабақтастырып бастаудың қажеттілігі айқын көрінеді.

Біз өзіміздің педагогикалық тәжірибеміз негізінде ең әуелі білім стандартына сай, пәнінің бағдарламалары мен жоспарларын, әдістемелік нұсқаулары мен оқу, оқу әдістемелік құралдарын зерттей отырып, әр студентке жеке тұлға ретінде көңіл аударып пәнге, ғылымға деген қызығушылығын ояту, ізденіс жұмыстарын жасау, әр студенттің жаңаға ұмтылу, жаңаны сезіну деңгейін жетілдіруге қатысты тапсырмалар жүйесін дайындаймыз. Дайындалған тапсырмалар мен сұрақтардың мазмұны берілген тақырып және ондағы көтерген мәселе бойынша жан-жақты ізденуге, толықтырулар мен өзгерістер енгізуге, болжамдар айтуға, өз ойларын еркін ортаға салуға, еркін сөйлеуге негізделеді. Әр сабақтың соңында студенттің қойған сұрақтары мен олардың берген жауаптары арқылы білім сапасын бақылауға, басқаруға мүмкіндік бар. Осындай тәжірибелер арқылы студенттердің «жасырын» ашылмаған мүмкіндіктерін көрсету, шығармашылық қабілеттерін тану; ғылыми ұғымдар мен түсініктерді пайдаланып өз ойын жинақтап дұрыс жеткізуге дағдыландыру; мәдени қарым-қатынас дамыту; жаңашыл іс-әрекет жасау; кателесуден қорықпау, білім алудың қажеттілігін сезіп білу; өмірде кездесетін түрлі жағымды-жағымсыз жағдайларды зерделеу, жедел оңтайлы шешім қабылдай білу; жаңа дүниені танып білуге деген құлшынысты белсендіру т.б заман талабына сай маман «жасап шығаруға» мүмкіндік туады деп болжам жасауға болады.

Оқу үдерісін ұйымдастырып жүргізу тәжірибемізде біз студенттердің пәнді меңгеруге, өз ойын еркін айтуға, ғылыми ұғымдарды қолдану білігі мен

мәдениетін жетілдіруге, берілген тапсырманы жан-жақты қарастыруға дағдыландыруға, білімнің жеткіліксіздігін сезінуге (дискомфорттық), белгісізге қарай табысты қадам жасай білуге үйрете отырып құзіреттілікті, яғни құндылықты-бағдарлы құзіреттілік (азаматтық белсенділік, саяси жүйені түсіну, баға бере білу, елжандылық болу); Мәдениеттанымдық құзіреттілік (ұлттық ерекшеліктерді тани білу, өз халқының мәдениеті мен өзге ұлттар, әлем мәдениетін салыстыру, саралай білу қабілеті); Оқу-танымдық құзіреттілік (өзінің білімділік қабілетін ұйымдастыра білу, жоспарлай білу, ізденушілік-зерттеушілік әрекет дағдыларын игеру, талдау, қорытынды жасай білу); Коммуникативті құзіреттілік (адамдармен өзара қарыс-қатынас тәсілдерін білу, мемлекеттік тіл ретінде қазақ тілінде, халықаралық қатынаста шетел тілінде қатынас дағдылары болу); Ақпараттық-технологиялық құзіреттілік (ақпараттық технологиялармен техникалық объектілер көмегімен бағдарлай білу, өз бетінше іздей білу, таңдай, талдай білу, өзгерте білуді жүзеге асыра білу қабілеті); Әлеуметтік-еңбек құзіреттілік (әлеуметтік-қоғамдық жағдайларға талдау жасай білу, шешім қабылдай білу, түрлі өмірлік жағдайларда жеке басына және қоғам мүддесіне сәйкес ықпал ете білу қабілеті); Тұлғалық өзін-өзі дамыту құзіреттілік (отбасылық еңбек, экономикалық және саяси қоғамдық қатынастар саласындағы белсенді білімі мен тәжірибесінің болу қабілеті) қалыптастыратын орта жасауға болатындығына көз жеткізіп отырмыз.

Әдебиеттер тізімі

1. Абельдина Ж.Қ. және т.б. MJSS Mediterranean Journal of Social Sciences (ISSN 2039-9340, Scopus) -2015. -Vol. 6, No 5 - (Doi:10.5901/mjss.2015.v6n5p478). P. 478- 483. Zh.K. Abeldina, and Zh.K. Moldumarova, The virtual environment is aware of general education disciplines, Strategy of Development of Economy of Kazakhstan during the Crisis and Post-crisis Periods, Management Institute, Astana, 2009, 228-232.

2. Құдайбергенова К.С. Құзырлылық табиғаты- тұлғаның өздік дамуында // Алматы -2006 .

4. Білім берудегі инновация арнайы білім беру порталының материалдары [Электр. қор]// <http://sinncom.ru>

5. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения. М., 2014, С. 41.

6. Әлімқұлова Э.Ж., Абельдина Ж.Қ., Абельдина Р.Қ. Жаратылыстану пәндерін оқытуда инновациялық технологияларды қолданып студенттердің құзіреттілігін жетілдірудегі педагогикалық мәселелер. // Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ Хабаршы, 2014-Б.117-124.